

Інститут наукового прогнозування
Кримський інститут економіки та
господарського права (Севастопольська філія)
Асоціація „Аналітикум”
ТОВ „ТК Меганом”

Сучасна наука в мережі інтернет

**Матеріали сьомої
всукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
22 – 24 лютого 2011 року**

частина 4

Київ 2011

Михайліченко Юлія Володимирівна

Луганський національний університет ім. Т. Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ МАЙОРАТУ У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КЛАСИЧНОГО БРИТАНСЬКОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Здійснений нами аналіз ряду наукових праць та досліджень свідчить, що особливу роль у становленні та розвитку системи класичного британського сімейного виховання і, відповідно, суворого, а часто навмисне відверто жорстокого ставлення батьків до дітей, відіграли специфічні правила спадкування і насамперед система майорату (від лат. *maior* - старший), або так званого права первородства (*right of primogeniture*), законодавчо закріпленого протягом XI -XIII сторіч Першим (1275 р.), Другим (1285 р.) та Третім (1290 р.) Вестмінстерськими статутами (*Statute of Westminster*). Згідно з цими законодавчими актами, все нерухоме майно, а в аристократичних сім'ях - і титул, за законом (а не за бажанням чи заповітом батьків) успадковував одноосібно лише старший син.

Введення такої норми права мало цілком прагматичне і раціональне підґрунтя - урядовцям та чиновникам було зручніше, щоб великі маєтки не дробилися на дрібні й не ускладнювали процедуру збирання податків та ведення відповідної звітної документації. Однак згодом така практика призвела не лише до непрогнозованих змін в економічному розвитку країни, але й до докорінних перетворень у соціальному житті, наслідки яких важко переоцінити. Якщо маєток і все майно батьків переходило виключно старшому сину, його брати, яким доводилося починати практично з нуля, повинні були цілком самостійно влаштувати своє життя - на державній службі, отримуючи духовний сан, купуючи офіцерський патент або, що траплялося нерідко, вносячи пай і завдяки тому вступаючи до купецьких корпорацій (гільдій). Подібний порядок, зрозуміло, вносив відповідну диференціацію і у сімейне виховання синів.

За крилатим висловом британського лексикографа, літературного критика і мораліста Семюела Джонсона (*Samuel Johnson*), „майорат тільки одного із синів робить консерватором". Інакше кажучи, позбавлені гарантованого доходу, молодші сини були змушені шукати собі заробітку, і, насамперед, у торгово-промислових підприємствах, де від них вимагали максимальної віддачі, креативного пошуку конкретних шляхів одержання найбільших прибутків [1, 97].

У фундаментальному дослідженні британського історика Доменіка Лівена „Аристократія в Європі: 1815-1914" (*Dominic Lieven. The Aristocracy in Europe: 1815-1914*), який поділяв формульовану вище думку, наводяться архівні статистичні дані, що показують цей процес у динаміці. Так, зокрема, серед молодших синів перів і баронетів, які народилися проміж 1750 і 1800 роками, підкреслює автор дослідження, найбільшою популярністю користувалася військова кар'єра: 45.5% служили в Армії і Королівському флоті, 25% присвятили себе церкві, 13% вирушили в колонії, 7% молодших синів стали юристами [2, 267].

Позбавлені права на спадщину землі у своїй країні, молодші сини згодом прагнули одержати її у власність в колоніях. Жорстокі британські закони про обгородження (*enclosures*) і припинення багатьох потомствених оренд стали додатковим стимулом в активному освоєнні колоній і формуванні Британської імперії. Як зазначав у книзі „Ідеї та ідеали Британської імперії" історик Ернст Баркер, „англійські добровільні товариства, створені ініціативними, сміливими людьми, які не боялися труднощів,

насамперед, саме молодшими синами, засновували поселення в ранніх колоніях і в такий спосіб почали створювати те, що згодом дістало назву Британська імперія" [3 55]. Саме приватна ініціатива і заповзятливість молодших синів, позбавлених спадщини, змалку звиклих до суворих випробувань, були в числі головних чинників того, що Британська імперія стала найбільшою з будь-коли існуючих держав за всю історію людства, з колоніями на всіх континентах, займаючи чверть світової суші, включаючи в себе чверть населення планети [4, 144].

Наукове тлумачення такої тенденції запропонував британський дослідник проблеми, професор психології Гарвардського університету Френк Салауей. На його думку, в будь-якій британській сім'ї старшому сину доводиться виконувати обов'язки по опіці молодших, виступаючи в ролі хранителя батьківських цінностей. В результаті старші діти, які традиційно відрізнялися консервативністю і недостатньою гнучкістю, прагнули дотримуватися існуючого порядку речей, противилися змінам. Молодші ж, навпаки, самою своєю роллю в сімейній ієрархії прагнули до новаторства, радикалізму, креативу. Отже, на думку Ф. Салауея, саме молодшим синам належали революційні ініціативи на крутих поворотах у суспільному житті і науці [5, 49].

Таку ж думку поділяє професор історії Ірен Джоан Уоткінс Тірск (Irene Joan Watkins Thirsk) з Оксфордського університету. В 1969 р. вона опублікувала статтю „Молодші сини в сімнадцятому столітті" (Younger Sons in the Seventeenth Century), де підкреслила тісний зв'язок, що існував між функціонуванням інституту майорату і тими глибокими соціально-політичними змінами, які відбувалися в британському суспільстві напередодні і під час буржуазної революції XVII сторіччя (відомої також як Англійська Громадянська війна (English Civil War)). На думку І. Д. Тірск, саме активна життєва позиція молодших синів, обумовлена специфікою суворого сімейного виховання, була одним з найвагоміших факторів, які дестабілізували феодально-абсолютистську систему стюартівської Британії і забезпечили її революційний розвиток, що згодом призвів до створення найбільшої у світі колоніальної імперії [6, 77].

Російський дослідник, член Міжнародної Асоціації сімейних психотерапевтів (International Family Therapy Association) та Європейської Асоціації психотерапевтів (European Association for Psychotherapy) Ганна Варга також пов'язує наділеність батьківськими функціями старшої дитини з британськими законами про майорат, за яким вся спадщина переходила до старшої дитини, а активність, наполегливість і авантюризм (у кращому розумінні цього слова) - до молодших синів через відсутність в них спадщини. „У тих країнах, де закон про майорат був прийнятий пізніше чи не був прийнятий взагалі, такої специфіки суворого, а іноді й жорстокого сімейного виховання не існує", констатує дослідниця. З огляду на мовлене вище, у Великій Британії прийнято вважати, що імперія створена саме молодшими синами, у яких були тільки їхні знання, енергія і вміння мужньо протистояти всім життєвим негараздам та випробуванням.

Література:

1. Samuel Johnson: A Life. - London.: Henry Holt., 2003.
2. The Aristocracy in Europe, 1815-1914. By Dominic Lieven. - New York., Columbia University Press, 1994.
3. Berker E. The Ideas and Ideals of British Empire. - Cambridge, 1991.
4. Niall Ferguson. Empire. How Britain Made the Modern World.- London.: Allen Lane, 2003.

5. Степанов С. Большой мир маленьких детей. Мы и наши дети. Грамматика отношений. - М.: Дрофа - Плюс, 2006.

6. Joan Thirsk, „Younger Sons in the Seventeenth Century". History, s.2, 54, 182 (October 1969).